

NOVI VEK

čas: 15., 16., 17. stoletje

Gospodarstvo (zgodnji kapitalizem)

Prva faza novega veka je zgodnji kapitalizem, ki se loči od srednjeveškega gospodarstva. Razlika med njima je ta, da je smisel srednjeveškega gospodarstva zadovoljitev lastnih potreb, zgodnjega kapitalizma pa dobiček.

Za uveljavitev novega načina dela (zgodnji kapitalizem), so potrebni tudi določeni pogoji = prvotna akumulacija kapitala:

- **kapital** (bogati ljudje, ki so bili trgovci, so vlagali v ta nov način dela);
Zgodnji kapitalizem je razvit prav tam, kjer je razvita trgovina (bogate države):
 - a) Severna Italija (Benetke, Firenze, Genova)
 - b) Flandrija (S Francija)
- **delovna sila** : propadli obrtniki, mestni reveži, kmetje → ti pa so še vedno vezani na zemljo → fevdalni sistem →
 - a) Anglija, 15. stol.: »Ovce žro kmete.«
 - b) Slovenija, 18. stol. (Marija Terezija)
- **trg** → precej večji kot srednjeveški zaradi:
 - a) centralizacije → ukinejo se meje med zemljiškimi gospostvi (trg se poenoti in poveča)
 - b) geografskih odkritij

Zgodnji kapitalizem se kaže v dveh oblikah:

- a) založništvo
- b) manofaktura

A) ZALOŽNIŠTVO

Založnik kupi surovino in z njo zalaga delavce, ki delajo doma. Delavec vrne izdelek, založnik pa z njim lahko dela po mili volji. Delavci (revni kmetje) lahko delo zavrnejo, saj imajo svoje orodje → **so neodvisni**

Založništvo se najbolj kaže v:

- a) tkanju tekstila
 - b) pletenje čipk
 - c) suha roba
 - d) rudarstvo
- ustanovili so **rudarsko družbo**, kjer je imel vsak svoj enak delež, založnik je prispeval finance, kovači, talilci, rudarji pa so bili delavna sila. Na koncu založnik pobere vse in postane lastnik, vsi drugi pa ostanejo delavci.

B) MANOFAKTURA

(delavnice, kjer se dela ročno)

Delavnica je last manofakturista, prav tako vsa orodja, surovine in izdelek. Delavec pa v to vlaga le svoje delo → **odvisen od manofakturista**, zato ta lahko določa vse pogoje dela (čas trajanja dela...)

Delo v manofakturah je specializirano (vsak opravlja svoje delo), zato je končni izdelek bolj kakovosten. Tudi cena je nižja od cehovskega izdelka, saj naredijo večje število izdelkov → cehi se ob odprtju manofaktur močno pritožujejo, kar pospešuje krizo fevdalnega reda.

Zelo stare manofakture so iz **14. stol.**, iz **Dubrovnika**, potem še **Flandrija, Italija...**

Pri nas jih je malo (majhen trg in trgovina) → fužine, izdelovanje topov.

Humanizem in renesansa

RENESANSA (pomeni preporod, prerod)

Je umetniški slog v kulturi od 14. - 16. stol.

HUMANIZEM

Nova miselnost (15., 16. stol.), ki v ospredje postavi človeka.

Je miselnost predvsem meščanstva. Boga zamenjujejo s človekom (sholastiko zamenja humanizem).

Humanizem nastane iz: a) **gramatike (latinščina)**

b) **govorništva (retorika)**

c) **zgodovine (dialektika)**

→ tisti, ki so študirali, so bili humanisti

Na nastanek humanizma vpliva **padec Bizanca (1453)**. Na tisoče Grkov zbeži v Italijo → odnašajo knjige, vaze, slike, odkrijejo Aristotela.

Viri humanizma:

a) **krščanstvo** (samo po sebi umevno, da bog obstaja, ne ukvarjajo se z bogom, ampak s človekom) → humanisti so duhovniki

b) **antika** (glavni vir humanizma)

Na širjenje humanizma vpliva **odkritje tiska**, ki ga je leta 1455 odkrije Nmec **GUTENBERG** → humanistična dela se lažje širijo in **bogati podporniki umetnosti in filozofije** → meceni (družina **MEDICI** (Medičejci)).

Predstavniki humanizma:

a) **ERAZEM ROTTERDAMSKI** (nizozemski filozof)

- prevajal je Sveto pismo
- bil je sijajen pisec, njegovo delo – **Hvalnica norosti**, v katerem kritizira Srednji vek (neprave teologe, učitelje...)

b) **THOMAS MORE** (ang. duhovnik)

- napisal delo z naslovom **Utopija** (→ pismo dolgo kot knjiga, ki je namenjeno Erazmu Rotterdamskemu, saj je reakcija na njegovo knjigo), ki govori o Evropi, kakšna naj bi bila (ne bi bilo kužnih bolezni, vojn, bogastvo pa bi bilo enakomerno razdeljeno).
- Thomas postane žrtev ang. kralja **HENRIKA VIII.**, ki leta **1530** loči cerkev od Rima, ker je ostal zvest papežu, zato ga ubije.

c) **NICOLO MACCHIAVELLI** (politik)

- bil je tajnik v Firencah
- njegovo delo: »**Il principe**« (Vladar) → zapisal je misel, da: »**Cilj opravičuje sredstvo.**« → Dober vladar lahko za ohranitev oblasti uporabi vsa sredstva. Takemu načinu vladanja pravimo tudi makiavalizem (macchiavalizem); danes so to komolčarji oz. kariristi, ki se ravnaajo po tem principu.

d) **PHILIP MELANCTON** (Nemec)

- ta je kasneje postal privrženec M. Lutra in pozabil na svoj nauk.

Humanizem pa vpliva tudi na znanost in umetnost.

A) ZNANOST

- **zgodovinopisje**

Izumijo načine, kako odkriti ponaredek (**16. stol.**)

- **minerologija** (veda o rudninah in mineralih)

a) **AGRICOLA** je napisal priročnik o rudninah in mineralih.

- **medicina**

Odkrijejo vlogo in funkcijo velikih organov → rešena skrivnost anatomske zgradbe. Siciranje trupel je bilo dolgo prepovedano, a se je to zaradi pritiska znanstvenikov in javnosti spremenilo. Prvi javno siciranje je bilo leta **1594** v **PADOVI**. Šele v **18. stol.** odkrijejo viruse, zato tu še vedno uporabljajo primitivne načine zdravljenja (zelišča, pijavke...), nimajo mikroskopa, ne poznajo vzrokov bolezni.

a) **PARACELZUS**

b) **ANDREJ VESALIUS**

c) **M. SERVET** → odkrije delovanje krvnega obtoka

- **astronomija**

a) **GALILEO GALILEI**

b) **NIKOLAJ KOPERNIK**

c) **JOHANNES KEPLER**

d) **GIORGANO BRUNO** (sežgali so ga na grmadi)

Njihove ugotovitve:

- Zemlja je okrogla in se vrti okrog Sonca → heliocentrični sistem
- izračunajo krožnice poti planetov okrog Sonca
- teleskop

e) znan fizik, ki ni popoln humanist → **ISAC NEWTON**
→ gravitacijski zakoni

B) UMETNOST = renesansa

Že v **14. stol.** in vse do **sredine 16. stol.**

- **glasba**

a) slov. skladatelj **JACOB GALLUS – PETELIN – CARNIOLUS (Kranjski)** → Večino časa je preživel v Benetkah in Pragi. Pisal je predvsem cerkveno glasbo →

madrigali, meteti, maše, to je vokalna ali vokalno inštrumentalna glasba.

b) **ORLANDO DI LASSO** (belgijske skladatelj)

c) **PIERLUGI DA PALESTRINA** (italijanski skladatelj)

- **književnost**

a) Italijan **GIOVANNI BOCCACCCHIO** (pesnik, pisatelj)
→ » **Dekameron**«

b) Italijan **FRANCESCO PETRARCA** (pesnik) →
» **Kancone**«

c) Italijan **DANTE ALIGIERI** (lirsko-epski pisec) →
» **Božanska komedija**«

d) Španec **MIGUEL DE CERVANTES** (dramatik, pesnik, pisatelj) → » **Don Kihot**«

e) Anglež **WILLIAM SHAKESPEAR** (pesnik, dramatik)
→ » **Sen kresne noči**«, » **Hamlet**«, » **Romeo in Julia**«

f) **TASSO** → » **Osvobojen Jeruzalem**«, križarske vojne
→ tema: ljubezen, erotična snov, kritika tedanje družbe, nasprotje med idealizmom in realnostjo, zgodovinska (tudi iz antike), junaška, človek kot najvišja vrednota

- **likovna umetnost**

→ novost: anatomsko pravilno razdeljeno telo

a) Italijan **DONATELO** napravi kip Davida leta **1432** (prva anatomsko pravilna kiparska figura)

b) Dva nizozemska brata **HUBERTNAN** in **JAN** iz družine **EYCK**, sta leta **1432** naslikala goli figuri Adama in Eve
→ prva anatomsko pravilna figura v slikarstvu

→ motivi: pokrajina, krajina (posebno na NL, celo umetniki »krajinarji«), portret (beneški slikar **TIZIAN** je živel več kot 100 let in pustil veliko del)

→ nove slikarske tehnike: olje na platnu (izumitelja **JAN** in **HUBERTNAN EYCK**), grafika, predvsem za tiskarstvo (lesorez, bakrorez) → najbolj znan grafik Nemec **ALBERT DURER**

→ glavni predstavniki slikarstva:

a) **LEONARDO DA VINCI** (Zadnja večerja, Mona Lisa)

b) **MICHELANGELO BUONARROTI** (Sikstinska kapela (trajalo kar 8 let), večina del je v Firencah, kip Mojzesa in Davida)

- **renesančna arhitektura**

Ne gradijo več gradov (fevdalci se selijo v dvorce (izredno velika hiša) v nižine). Vzroki za to so **moda** in **strelno orožje**. V mestih gradijo mestne hiše. Renesančna arhitektura je **enostavna**, z umirjenim okrasjem.

Renesančna cerkev je enoladijska, z več kapelami, kar je omogočilo večjo individualnost vernikov.

GEOGRAFSKA ODKRITJA

(vse tisto, kar je bilo odkrito v **15. in 16. stol.**, ne zanima nas James Cook)

→ pomorščaki so bili iz Španije, Portugalske, Nizozemske, Francije, Anglije

povod za geografska odkritja:

a) iskanje trgovskih poti v Indijo (iskanje morskih poti), saj **Turki** v **14. stol.** zaprejo svileno pot)

b) iskanje novih tržišč

c) zanimanje za bogastvo (zlato, srebro, začimbe, svila...)

d) dokazovanje znanstvenih teorij (**MAGELAN** gre na pot, da bi dokazal, da je Zemlja okrogla)

e) slava (tak primer je bil **KOLUMB**)

f) legende (v **Afriki** naj bi bilo veliko krščansko kraljestvo, ki se ni islamiziralo → ta legenda ima tudi kanček resnice, saj je v Egiptu in Sudanu res nekaj kristjanov)

g) širjenje vere

potek geografskih odkritij:

→ začeli so Španci in Portugalci

- **vzrok:** znanje so črpali od **Arabcev**, ki so že stoletja poznali pot okoli Afrike, trgovali so tudi s Kitajsko... Imeli so razvite ladje, kompas in zemljevide. Vse to so od njih dobili Španci in Portugalci, zato so prehiteli preostalo Evropo.

A) Portugalci:

HENRIK POMORSKI (Navigat) je bil princ, sin portugalskega kralja. V **Sagresu** ustanovi pomorsko šolo (obiskuje jo tudi Kolumb). Vsako leto tako pošlje skupino ladij na pot okrog Afrike, da bi odkrili pot v Indijo, sam pa se teh potovanj nikoli ne udeleži.

Odkrili so (že leta **1430**):

- a) otočja ob afriški državi → **Zelenortske otoki, Madeira**
- b) skrajna točka njihovega odkrivanja pa je **izliv reke Senegal** → najzahodnejša afriška točka

→ po njegovi smrti se odkrivanja ustavijo in se nadaljujejo šele po letu **1480**, za časa **JANEZA II.**

V 10-tih letih odkrijejo:

- a) **izliv reke Kongo**
- b) rt v Namibiji → **Križev rt**
- c) leta **1487** pa **DIAZU** uspe odkriti najjužnejšo točko Afrike → **rt Dobrega upanja** (rt Dobre nade), tu se srečata topel in mrzli tok → pokopališče ladij

Leta **1498** **VASCO DA GAMA** odkrije **pot v Indijo**, ker pa je priplul v kraj **Kalikut**, ki je puščavski, so bili Portugalci razočarani in so pluli naprej ter tako odkrili **Indonezijo** (veliko začimb).

PEDRO ALVAREZ CABRAL leta 1500 odkrije **Brazilijo**.

ALFONZO D'ALBUQUERQUE v letih 1507 – 1515 odvzame Arabcem Aden (Jemen), Goo (Indija), Malako (Malajski polotok – Singapur)

FERDINAND MAGELLAN v letih 1519 – 1522 prvi obpluje svet. Bil je Portugalec v španski službi. Na pot je odšel, da bi dokazal, da je Zemlja okrogla → odkrije **Magellanov preliv**, ki omogoči prehod Pacifika. Na **Filipinih** doživi napad domorodcev, ki ga tudi ubijejo, preživeli se vrnejo domov.

FERNANDO PINTO leta 1541 odkrije **Japonsko** (Japonci so govorili, da bodo vse, ki bodo stopili na njihovo zemljo pobili).

B) Španci:

KRIŠTOF KOLUMB – štiri potovanja

- **1. potovanje:**

Leta 1492 so ladje Santa Marija, Nia in Pinta odšle na pot iz pristanišča **Palos**.

→ odkril je:

a) prvi otok, ki so ga odkrili je v Bahamskih otokih in so mu dali ime **San Salvador** (rešitelj), danes pa je to otok Guawahani

b) **Kuba** (tobak, sladki krompir, koruza...)

c) **Espaniola = Španski otok**

Marca leta 1493 se vrne v Španijo in s seboj pripelje sužnje, tropska drevesa, sadje, Ferdinand in Isabela pa sta navdušena nad odkritji.

- **2. potovanje:**

Leta **1493** naselitvena odprava (17 ladij) izpluje iz **Kadisa**.

→ poseli:

a) pristali so na **Malih Antilih** (Dominiko, kasneje Portoriko)

b) **Izabela** (nova kolonija, ki ni uspešna)

c) leta **1494** hoče obpluti **Kubo**, ker pa je ne more, misli, da je del kopnega

- **3. potovanje:**

→ odkril je:

a) obale Južne Amerike (**izliv reke Orinoko**)

Hoče, da ga šp. vladarja postavi za guvernerja Espaniole, vendar ga nista. Leta **1499** dobi namestnika.

- **4. potovanje:**

Potovanje se začne leta **1502** iz **Kadisa**.

→ pripluje:

a) v **Honduraški zaliv** (Sr. Amerika) → Panamska ožina

Leta **1504** se vrne s svoje zadnje odprave.

Leta **1506** je umrl z mislijo, da je odkril pot v Indijo.

Drugi Španci (list) v glavnem odkrivajo predvsem v Ameriki in niso več tipični pomorščaki, ampak **konkvistadorji** (pustolovci, ki so odhajali na zahod, da bi si naropali čimveč bogastva, za seboj pa so puščali uničene države).

C) RUSI

Odkrivajo po kopnem, preko gorovja **Ural**. Odkrivati začnejo celo **Sibirijo** (→ s pomočjo **kozakov** → ruski kmetje).

Njihova najbolj zahodna poseljena območja so bila na **Aljaski**.

POSLEDICE GEOGRAFSKIH ODKRITIJ

A) gospodarske posledice:

- **menjava kultur, rastlin, živali, materialov**
 - a) koruza, krompir (uveljavita se šele v **18. stol.**, kar pa zmanjša lakoto), tudi velike količine zlata in srebra → to dobi Evropa od Amerike
 - b) žitarice (pšenica), steklo, železo (smodnik), bombaž, kava, slad. trs, paprika, paradižnik, konje, govedo → to pa Amerika dobi od Evrope
- **evropska trgovina se seli na oceane (Atlantski ocean)**
 - a) uveljavi se veliko novih pristanišč
 - b) uveljavitev novih trgovskih središč (**London**, **Amsterdam**, **Rotterdam**, **Lizbona**, **Palos**, **Sevilija** (Španija), **Bordeaux** (Francija))
 - c) baltska in sredozemska mesta pa izgubljajo pomen (**Benetke**, **Dubrovnik**, **Hamburg** → Hansa izgubi pomen)
- **nov način trgovanja (zaradi velikih razdalj)**
 - a) nastale so **trgovske združbe**, ki so imele eno centralo in več poslovalnic
→ tak primer, družina **FUGGER**, ki je imela centralo v **Augsburgu**, posredovalnice pa v Peruju, Mehiki, Filipinih...
- **trgovanje z vzorci**
 - a) pokazali so vzorke in šele nato sklepali pogodbe za količino in vsoto → **blagovna borza**
 - b) tu nastanejo prvi vrednosti papirji
 - c) prva borza je bila v Flandriji, mesto **Antwerpen**, v Belgiji
- **inflacija v Španiji in na Portugalskem**
 - a) zaradi velikega dotoka srebra in zlata, je tu **100 – 150 let** za geografskimi odkritij vse močno razvrednotilo

B) politične posledice:

- kolonializem

a) evropske države so osvajale ozemlja in si podvrgle prebivalstvo

b) obseg posameznih držav se večja

c) **španski imperij**

→ velikost: J Amerika (razen Brazilije), SR Amerika, južni del S Amerike, Filipini

→ koristi od kolonij: dragocene kovine, plantaže slad. trsa, kave, bombaža, tobaka, razširijo jezik, kulturo

→ mešanje prebivalstva je dovoljeno

→ v kolonije so se lahko naselili le veleposestniki (meščani, plemiči), saj je naseljevanje nadzorovala država

d) **portugalski imperij**:

→ velikost: Brazilija, zahodna obala Afrike (trgovina s sužnji), Indonezija

→ kolonijske koristi: začimbe, dišave, trgovina s sužnji, plantaže kave, širijo svoj jezik in kulturo

→ Indonezijo hitro izgubijo, saj jo dobijo Nizozemci

→ mešanje preb. ni dovoljeno (Brazilija)

e) **nizozemski imperij**:

→ velikost: Nizozemska gvajana (Surinam), Indonezija, New York (Novi Amsterdam)

→ mešanje preb. ni dovoljeno

→ niso zasedli celotnega teritorija, ampak manjše postojanke vladajo okolici

→ ne širijo na veliko kulture in jezika

f) **francoski imperij**:

→ velikost: Kanada (ob reki Sv. Lovrenca), Francoska gvajana (zapor na Hudičevem, vražjem otoku)

→ mešanje preb. ni dovoljeno

→ Kanado kmalu izgubijo (danes Montreal, Ottawa)

g) angleški imperij:

- velikost: vzhodna obala S Amerike
- 13 kolonij → nastanek ZDA (Virginia, Rock Island)
- Španija za 100 let postane najmočnejša evropska država

a) 16. stol. je stoletje Španije

b) špan. vladarju sonce nikoli ne zaide (to se nanaša na obseg države)

- v stiku z Evropejci so določene civilizacije uničene
- (Inki, Azteki)
- prva delitev sveta

Leta 1494 pride do te delitve. Svat razdeli papež, v kraju **Tordesillas** (meja je **Atlantski ocean**, vse, kar je na Z pripada Špancem, kar je na V, pa dobijo Portugalci) → takrat še nihče ni vedel, da je Zemlja okrogla (to dokaže **Magellan**) → mejo prestavijo v **Brazilijo** (skrajni rob Brazilije pripada Portugalcem)

- nekatere stare države so se ob kontaktu z Evropejci zaprle
- a) prepoved pristajanja evropskih ladij
- b) Kitajska, Japonska (pustijo Špancem pristati v enem kraju)
- c) Kitajska in Japonska začneta nazadovati (negativno)
→ v 60-tih letih je to storila tudi Albanija

C) duhovna posledica:

a) vpliv na humanizem

D) verska posledica:

a) širjenje krščanstva (→ v indijskih plemenih npr. vidijo potencialne kristjane)

Reformacija (31. oktober)

MARTIN LUTHER:

- a) leta 1517 navede 95 tez v kraju Wittenburg
- b) bil je iz povprečne družine
- c) študiral je teologijo (oče je hotel, da bi študiral kaj »uporabnega«) → imel naj bi videnje (v Wittenburgu)
- d) bil je duhovnik v Wittenburgu
- e) ko objavi svoje teze, ljudje razumejo to kot priložnost za spremembe

Situacija:

- kriza fevdalnega reda
(vsi so bili nezadovoljni, kmetje so najbolj nezadovoljni, za njimi meščani, nato vitezi)
- kriza katoliške cerkve
 - a) prodaja odpustkov → za odpuščanje grehov si moral plačati
 - cerkev pa je s tem denarjem financirala obnovo cerkve Sv. Petra (kupola, mozaiki, notranjost) → za umetnost je to pozitivno, z vidika morale pa je to negativno (ljudje ne verujejo oz. ne verjamejo cerkvi)
 - razkošno življenje renesančnih papežev (razuzdano življenje)
 - nepotizem (vladar vse pomembne funkcije oz. službe razdeli svojim sorodnikom (Bordža))
- kriza nemškega cesarstva
 - nimajo uspešno izvedene centralizacije → nastajajo kneževine

V takih okoliščinah Luther objavi svoje teze → odprava prodajnih odpustkov (to je nemoralno, spoved pa je potrebna → človek in bog se pogovorita med sebo).

Luther svoje ideje črpa iz svojega znanja – doktorata (doktorska tema so bila Pavlova pisma).

Luthrove teze (nekaj):

- a) temelj vere je Sveto pismo, zato ga naj vsak bere v svojem jeziku (Luther je prevajal Sv. pismo)
- b) zanemarja molitve in dobra dela, kar pa je v krščanski cerkvi cenjeno
- c) je proti bogastvu cerkve
- d) je proti nezmotljivosti papeža

Po **objavi tez (1517)**, so imeli ljudje različno mnenje o njih → so se strinjali ali pa so nasprotovali. V teh tezah pa so videli priložnost za izhod iz krize (čeprav govorijo samo o veri).

Leta **1518** so v **Rim** prišle prve pritožbe, zato je papež v **Leipzig** poslal teologa **JOHANESA ECKA**, ki naj bi imel javno debato. Ljudje so s ploskanjem pokazali zmagovalca – Luthra, zato je njegov ugled še narastel.

Papež pošlje Luthru listino (**zlata bula**), v kateri mu je zagrozil z izobčenjem. Leta **1520** jo Luther javno zažge. Čez šest mesecev papež pošlje Luthru **še eno zlata bulo**, ki ga izloči iz cerkve → nemški cesar **KAREL V.** v tem vidi priložnost, da uresniči dva svoja cilja → reformacija cerkve in centralizacija nem. cesarstva.

Leta **1521** Karel V. skliče državni zbor v WORMS-u. Ker Luther ni bil pripravljen na kompromis, mu državni zbor odvzame državljanske pravice → razočaranje nad Karlom V., ki vse prepusti glasovanju.

Luthra reši njegov prijatelj **FRIDERIK SAŠKI – Modri**, ki je dal Luthra navidezno napasti, v resnici pa ga skrrije na svoj grad – **Wartburg**. Luther je tako varen pred državo, le skrivati se je moral. Tako ima veliko časa za pisanje:

- **prevedel je Biblijo v nemščino**
- **prevedel tri pomembne spise**
 - a) dva s teološko vsebino → »**O kristjanovi svobodi**« → ali je spoved pri duhovniku potrebna in »**O babilonski sužnosti cerkve**« → primerja papeštvo in Babilon, ki je predstavljal razvrat
 - b) tretji pa ima politično vsebino → »**Krščanskemu plemstvu nemške narodnosti**« → poziv plemstvu naj se mu pridruži → Luther ima dober izbor (izobraženci)

Luther močno vpliva na ljudstvo (njegove ideje se širijo), zato se v Nemčiji razvije dvoje gibanj:

A) viteško gibanje

- čas: 1522 – 1523
 - na čelu tega gibanja dva plemiča (humanista)
 - a) **FRANZ VON SICKINGEN**
 - b) **ULRIK VON HUTTEN**
 - vitezi se želijo izenačiti z visokim plemstvom → ne zahtevajo nič verskega, Luther se za to gibanje še ne zmeni
- kmečka reformacija = plebejska reformacija = prekrščevalstvo

B) kmečko gibanje

- čas: 1524 – 1525
- preraste v pravi kmečki upor (požigajo gradove, pobijajo plemiče...)
- gibanje postane povezano z Luthrom, ko pristopi (postane celo voditelj) njegov prijatelj **THOMAS MUNZER**

a) nekaj njegovih zahtev je predvsem družbenih:

- odprava fevdalnega reda
- razlastitev fevdalcev (razdelitev zemlje med kmete)
- geslo: »**Raj sedaj!**«

b) verske zahteve

- kmetje so uvedli krst odraslih ljudi → skupina **prekrščevalcev** ali **anabaptistov**
- Luther se mora opredeliti → upor obtoži kot **protibožjega**, plemiče pozove, naj upor zadušijo
- Munzer pa Luthra obtoži za krivoverca in ga da ubiti

Leta 1526 je sklican nov državni zbor v **Speyer-ju**, ki je določil, da o veri odloča deželni knez, kar pa je ugajalo protestantom.

Verska oblast je bila s tem odvzeta cesarju (ni ga bilo zraven, ker je bil v Španiji), zato ta leta 1529 sklep razveljavi → Luthrovi privrženci so protestirali, zato so dobili ime protestanti.

KAREL V. (nemški cesar) odloči, da morajo dokončno rešiti problem luteranstva, zato skliče zbor v **Augsburgu**, leta 1530, ker je država še vedno versko razdeljena.

Luther da zapisati svoj nauk → zapiše ga

MELANCHTON, ki je bil njegov prijatelj, zato se ta nauk imenuje tudi **Augsburška veroizpoved**.

Ta nauk je pregledala komisija katoliških teologov, da bi mogoče sklenili **kompromis**, vendar je bilo preveč razlik med katoliškim in Luthrovim naukom. Sledilo je **glasovanje**, ki je odločilo, katera manjšina se bo podredila. Luthrova stran je šibkejša, zato naj bi se moral odpovedati svoji veri.

Njegovi privrženci se ne uklonijo, ampak se oborožijo in **začnejo državljansko vojno** proti nemškemu cesarju (katoliki).

Protestantska zveza se imenuje **Schmalkaldenska zveza**. Vojna traja **24 let** in se konča leta **1555**, z mirom prav v **Augsburgu** → **Augsburški verski mir**.

Cesar zaradi te vojne propade, bankrotira.

Ta Augsburški verski mir je zelo pomemben, saj se loči protestantska cerkev od katoliške, medsebojno pa se obe priznata. To ločitev imenujemo tudi **mala shizma** (velika shizma → ločitev pravoslavne cerkve od katoliške).

Vse to pa ni ugajalo nemškemu cesarju, saj versko oblast dobijo deželni knezi, zato to reformacijo imenujemo tudi **»deželno – knežja reformacija«** → deželni knezi pomagajo Luthru zmagati.

Celotna **Bavarska** ostane še vedno krščanska, **velik del države** pa je protestantski.

→ leta **1559** je geslo: **»Čigar država, tega vera!«**

Posledici:

- fevdalni razkroj nem. cesarstva
- centralizacija ni uspela

MEŠČANSKA REFORMACIJA

Meščansko reformacijo so sprejela mesta → Švica pa je domovina mešč. reformacije (Bazel, Geneva, Zurrich).

Poznamo dve obliki mešč. reformacije:

- a) cvinglijanstvo (10 let starejše)
- b) kalvinizem (tudi pri nas, v Prekmurju)

A) CVINGLIJANSTVO

- ime dobi po **ULRIKU ZWINGI-ju**, ki deluje v **Zurrichu**; podobno kot Luther je tudi ta zapisal svoj nauk po tokah (okrog 60) in ga predlagal mestnemu svetu v Zurrichu
- mestni svet je ta nauk sprejel
 - Zurrich ima tako prvi na svetu reformirano mešč. cerkev
- oblast tako pripada **mestnemu svetu**, ki odloča tudi o morali in nemorali (najhujša kazen → izgon iz mesta)
- cerkve:
 - preproste (brez oltarja, sveč)
 - pri maši le berejo Sv. pismo in pojejo
 - so skopo opremljene (ni mozaikov, bogatih slik...)

Cvinglij leta **1529** sodeljuje v bitki pri **Kappel-u** → vojna med Zurrichom in katoliškimi kantoni (upravna enota v Švici → več občin skupaj). V boju pade vojska Cvinglija in tudi on. Bitka pa ima pomen za celotno Švico → kantoni se po njej povezujejo **ne glede na vero** (pred njo pa protestanti skupaj, katoliki pa skupaj) → **Kappelski mir** → nastanek Švice, ki je ša danes sestavljena iz kantonov

B) KALVINIZEM

- ime dobi po **J. KALVIN-u**, ki najprej deluje v Bazlu, kjer postane protestant, nato pa v Genevi, kjer sprejmejo njegov nauk → prva kalvinistična cerkev na svetu

- cerkve:

→ organizirana in razdeljena na

a) mestno občino = komuno

Najširši organ v katerega spada vse prebivalstvo Geneve)

b) presbiterij (v katoliški cerkvi je to oltar)

Ta organ pa odloča o vseh stvareh glede cerkve → gradnja cerkva, plače duhovnikov, morala in nemorala vernikov (najhujša kazen → smrt)

Kalvin je postavil dva priljubljena nauka, ki sta pospešila kalvinizem:

a) nauk o predestinaciji

Človeku naj bi bilo že ob rojstvu določeno ali bo šel v nebesa ali ne (katoliki mislijo ravno obratno) in mu zaradi te usode ne pomagajo ne dobra dela ne molitve. Edino kar mu lahko pomaga je dobra vera (branje Sv. pisma) in obisk verskih obredov → podobno Luthru

b) nauk o bogatenju

Bogatenje je bogu všeč → če je človek uspešen v življenju pomeni, da jim je bog naklonjen in bo zveličan

→ Ta dva nauka sta ugajala **meščanstvu** (kapitalizem, bogatenje) → to pa je tudi vzrok, da se kalvinizem ni razširil pri kmetih in plemičih

- kalvinizem se širi:

a) Francija (hugenoti → fr. kalvinisti)

b) Nizozemska (gezi)

c) Škotska

d) Ogrska (današnje Prekmurje)

e) Poljska

→ bistvo mešč. reformacije je nastajanje mestnih cerkva